

DE LAATSTE TRIJPFABRIEK

door Frits David Zeiler

Volgens sommige geleerden beschikt de mensheid over een ‘collectief geheugen’, waarin herinneringen en ervaringen uit het verleden worden opgeslagen en van generatie op generatie worden doorgegeven. Dat zou kunnen verklaren, waarom mensen zich soms dingen uit ‘andere’ of ‘vorige’ levens kunnen herinneren en in andere gevallen feilloos de weg weten te vinden in plaatsen waar zij nooit eerder zijn geweest. Wat daarvan ook waar moge zijn, er is zeker sprake van een ‘collectief geheugen’ op grond van opvoeding en traditie. De oudere generaties herkennen het ‘stocxken van Oldenbarneveldt’ in het Rijksmuseum en weten waarom er in Almen een hotel staat dat ‘De hoofdige boer’ heet, omdat ze dat op school hebben geleerd. En dat geldt ook voor het historische beeld van een stad. Kampen? Sigaren, Kamper uien en gereformeerde dominees! O ja, en er was ook nog iets met de Hanze...

Het is inderdaad vreemd gesteld met het historisch besef (om maar eens een vergelijkbare term te gebruiken) met betrekking tot Kampen. Ook het bewustzijn in de stad zelf laat te wensen over, ondanks de pogingen die de Kamper Almanak al meer dan zeventig jaar doet om daar verandering in te brengen. De drie hierboven genoemde ‘producten’ stammen namelijk allemaal uit de 19de eeuw.

De eerste bescheiden fabriekjes waarin (vermoedelijk inlandse) tabak werd verwerkt, worden vermeld in 1817. De Kamper uien, inclusief de tot op het bot uitgemolken koe op de toren, stammenvuit het internationale repertoire van schimpverhalen en zijn pas door J.J. Fels in 1844 voor het eerst aan de stad toegeschreven.

De dominees zijn van nog weer later, en blijken bovendien evenals de militairen of de Dienst Zuiderzeewerken van voorbijgaande aard. De Hanze staat de laatste twintig jaar weliswaar weer volop in de belangstelling, maar ook daarover heersen nogal wat historische misverstanden. Kampen ‘een machtige Hanzestad’ noemen is bijvoorbeeld onzin, omdat Kampen het toppunt van zijn macht als handelsstad al had bereikt lang voordat er sprake was van een Hanzeverbond en nog langer vóór het moment (in 1441) dat het stadsbestuur besloot om zich bij dat verbond aan te sluiten.

Een van de taken van de historicus is dan ook, om het bewustzijn van het verleden levendig te houden. Dat kan op vele manieren. Wat Kampen betreft kennen we de uitersten van Johanna Kossmann-Putto (met haar Kamper Schepenacten) en Thea Beckmann (met het jeugdboek ‘Hasse Simonsdochter’). Maar het is ook een taak van de historicus om zaken uit de vergetelheid te halen, toestanden en gebeurtenissen

die uit het 'collectief geheugen' zijn weggezakt. Op één van die volstrekt vergeten aspecten uit de Kamper geschiedenis stuitte schrijver dezes, toen hij zich ten behoeve van de inrichting van het Stedelijk Museum oriënteerde op het sociaal- economisch verleden van de stad. Naast de laatmiddeleeuwse handel en de ook daarna nog belangrijke functie van Kampen in het verkeer en vervoer over water bleek ze namelijk een prominente rol te hebben gespeeld in de textielnijverheid. Vooral in de 18de en vroege 19de eeuw gold ze na Leiden en Haarlem als de derde textielstad van Nederland.

Die positie had de stad te danken aan de fabricage van een hoogwaardig product: velours of trijp. Deze stof, bestaande uit wol met daar doorheen geweven geitenhaar en voorzien van ingewalde patronen, werd vooral gebruikt als wand- en meubelbekleding door de adel en hogere burgerstand. In verschillende historische interieurs zijn daarvan voorbeelden bewaard gebleven, zoals in de regentenkamer van de Snouck van Loosenstichting in Enkhuizen en in het Toren-kamertje van de minister-president in Den Haag. In veel gevallen weet men niet eens meer dat de stof uit Kampen kwam, omdat ze veelal werd besteld door Hollandse kooplieden en daarom bekend werd als 'Amsterdamse trijp'. De internationale term voor het product is trouwens 'Velours d'Utrecht', dus ga er als Kamper historievorsers maar eens aanstaan...

De resultaten van het onderzoek in het Kamper stadsarchief waren intussen van dien aard, dat publicatie in een vaktijdschrift op zijn plaats leek. Zo verscheen in 1992 in de *"Textielhistorische Bijdragen"* een artikel onder de ongewone titel 'Kampen Textielstad'. Daarin kreeg een scala aan bedrijvigheid zijn plaats: van de laatmiddeleeuwse lakenloodjes tot de stadspaardevolmolen en van de zijderederij tot de trijpweverij van de firma Gallé. Als een van de illustraties werd een oude foto uit de collectie van het Gemeentearchief opgenomen, een stadsgezicht dat dankzij Hans Wiersma kon worden geïdentificeerd als de hoek van de Burgwal en de Schoolstraat. Het hoge gebouw op de foto, dat nog steeds bestaat als woningcomplex, was de laatste trijpfabriek van de firma Gallé. Deze Hugenotenfamilie had zich in 1694 in Kampen gevestigd en heeft de productie van velours bijna twee eeuwen, tot omstreeks 1890, gaande weten te houden. De telgen uit dit geslacht hebben behalve als 'fabrikeurs' ook op andere terreinen in het stedelijk leven een grote rol gespeeld. Twee Gallé's, Pieter Helbert en Jacobus, zijn in de 19de eeuw raadslid en wethouder geweest, wat is gehonoreerd met een straatnaam 'op Zuid'.

Na publicatie van 'Kampen Textielstad' is er contact geweest met de musea in Leiden en Haarlem met het oog op een reeks tentoonstellingen over de stedelijke textielgeschiedenis. Helaas had Kampen zo weinig objecten tot zijn beschikking (en zoals gebruikelijk ook geen budget) dat er van een expositie over dit vergeten onderwerp niets is gekomen. Het stemt echter toch wel tot enige tevredenheid, dat er drie

eeuwen na de komst van Gallé een plaquette op het pand in de Schoolstraat kon worden onthuld.

Het octrooi voor 'de manufacturen van Trijpen' werd Abram Gallé door het stadsbestuur verleend op 31 augustus 1694. Driehonderd jaar en elf dagen later, op zaterdag 10 september 1994, kon wethouder Harry Veltman het bordje op de laatste trijpfabriek onthullen. En daarmee was een klein stukje 'collectief geheugen' aan de openbare ruimte teruggegeven.

In handel en scheepvaart is Kampen - zo blijkt steeds duidelijker uit het onderzoek - de rechtstreekse voorganger van die andere Zuiderzeehaven, Amsterdam. In de textielnijverheid mag het nu wel gelden als een der voorlopers van Twente. Wat de trijp betreft mogen we dat zelfs letterlijk nemen. De in 1901 gestichte Hengelose Trijpwewerij, thans gevestigd te Haaksbergen, is nog altijd in het bezit van een vijftal persen voor 18de- eeuwse dessins, die stammen uit de fabriek van Gallé te Kampen.